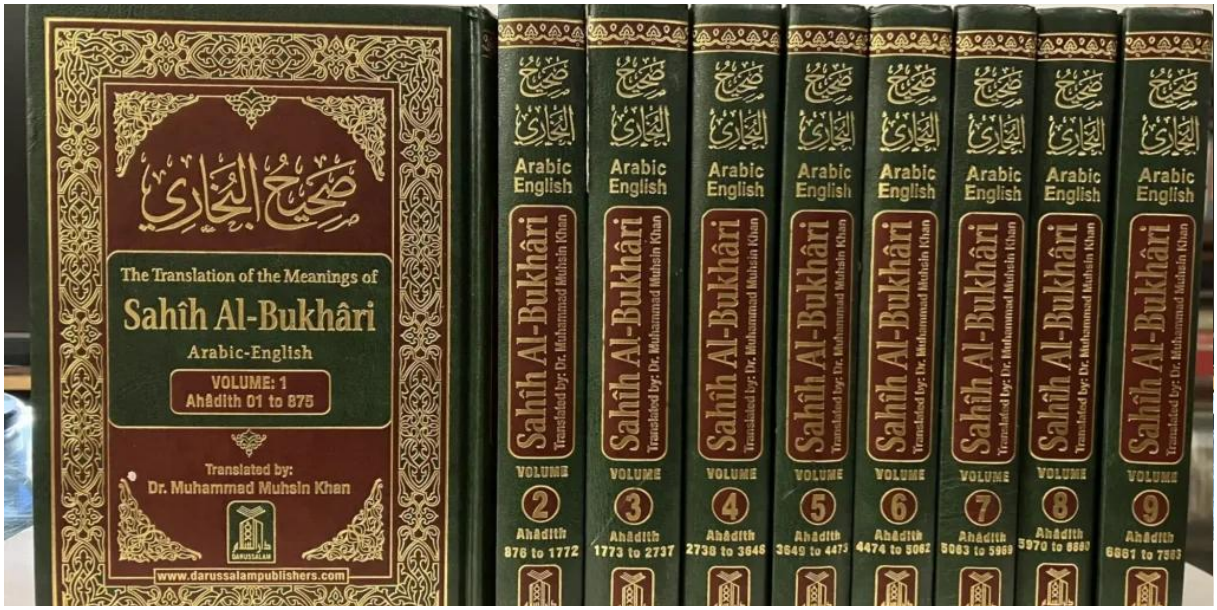

Isnād-systemet: En obruten länk till Profeten

Av Muntasir Zaman

Stanna upp ett ögonblick och fråga dig själv: vilka är den muslimska civilisationens största landvinningar? Vid första tanken dyker förmodligen en rad saker upp, från matematik till medicin och arkitektur, kanske till och med kaffe. [1] Men tyvärr tenderar vi att förbise en av de största landvinningarna, om inte den allra största: isnād-systemet. Att en person än i dag kan hänföra en hadīth till Profeten och sedan följa den med en lista över auktoriteter som i obruten följd leder tillbaka till källan, är något som lärde redan på Abū Bakr al-Thaqafīs (d. 309 AH) [2] tid beskrev som en unik landvinning för den muslimska civilisationen. [3]

Ordet sanad (bokstavligen ”bas”) [4] avser kedjan av överförare som leder fram till texten i en hadīth, medan isnād avser själva omnämnandet av kedjan. [5] Majoriteten av de lärde använder dock båda termerna synonymt. [6] Al-Bukhārī (d. 256 AH) anför till exempel: ”Makkī ibn Ibrahīm – Yazīd ibn Abī ’Ubayd Allāh – Salamah: Jag hörde Profeten (frid och välsignelser vare över honom) säga: ’Den som ljuger om mig ska förbereda sin boning i elden.'” [7] I detta exempel utgör namnen som leder fram till texten hadithens sanad. [8]

Bruket av isnād började samtidigt som överföringen av Profetens hadither. Följeslagare som Abū Salamah al-Makhzūmī (d. 3 AH) [9] och Ja'far ibn Abī Tālib (d. 8 AH), [10] som gick bort under Profetens livstid, [11] förmedlade hadither med Profeten som källa. [12] Vidare turades följeslagare som var upptagna av sina dagliga plikter om att delta i Profetens sammankomster. När den närvarande kamraten återgav dagens lärdomar för den frånvarande, inledde han naturligtvis sina ord med "Profeten sade så och så." [13] Kedjans korthet, det vill säga direkt överföring från Profeten, gör att denna första rudimentära användning av isnād knappt märks. Under denna tid krävdes det inte att överförare uppgav sina källor. Därför finner vi att följeslagare som Anas ibn Mālik, som levde under den medinensiska perioden, återgav händelser från den mekkanska perioden utan att ange sina källor. [14] Detta var inget problem, eftersom redan tanken på att ljuga om Profeten var otänkbar för följeslagarna. [15]

Kort efter Profetens bortgång iakttog följeslagarna försiktighet gentemot hadither, [16] med Abū Bakr i spetsen för initiativet. [17] När al-Mughīrah ibn Shu'bah berättade en hadith om en mormors/farmors arvsandel bad Abū Bakr om bekräftelse, vilket Muhammad ibn Maslamah också gav. [18] 'Umar ibn al-Khattāb bad likaså Abū Mūsā al-Ash'arī om bekräftelse när denne berättade hadithen om att be om tillåtelse tre gånger innan man går in i någons hus; i detta fall stödde Abū Sa'īd al-Khudrī honom. [19]

Mordet på 'Uthmān ibn 'Affān (Allāh vare nöjd med honom) år 35 AH, senare beskrivet som oroligheterna (Fitnah), utgör ett stort skifte i den islamiska historiens förlopp. [20] Fram till händelserna som ledde till det tragiska dådet rådde det betydande stabilitet i hela den muslimska världen. [21] Driven av en törst att stärka sina politiska och teologiska åsikter [22] började man därefter fabricera hadither, vilket fick de lärde att iaktta ännu större försiktighet. Ibn Sīrīn (d. 110 AH) återger denna känsliga fas och förklarar: "I den tidiga perioden frågade ingen om isnād. Men när oroligheterna [23] bröt ut sade människor: 'Nämn för oss era källor.'" [24] Av Ibn Sīrīns ord förstår vi att bruket att ange sin källa, eller isnād, för en hadīth fanns redan före Fitnah, men det var inte ett krav, utan låg inom överförarens eget gottfinnande. [25]

Under det första århundradet AH hade isnād-systemet utvecklats fullt ut och utgjorde en integrerad del av överföringen av hadither. [26] Så länge en hadith inte stöddes av en isnād hade den ingen tyngd i hadīth-lärdas ögon. [27] I detta avseende yttrade 'Abd Allah ibn al-Mubārak (d. 181 AH) det ordspråksmässiga uttalandet: "Isnād är en del av religionen. Vore det inte för isnād skulle vem som helst kunna säga vad han ville. Om du frågar

honom: ’Vem berättade detta för dig?’ kan han inte svara.” [28] Sufyān al-Thawrī (d. 161 AH) sade: ”Isnād är den troendes vapen. När han inte är utrustad med sitt vapen, hur ska han då kunna strida?” [29] Den vikt som de lärde lade vid isnād inom hadīth-vetenskapen fick vågeffekter på andra discipliner, såsom koranexeges, rättsvetenskap, historia och poesi. Den ledande exegeten Ibn Jarīr al-Tabarī (d. 310 AH) kopplar till exempel, när han återger en åsikt om tolkningen av en vers, den till en överföringskedja som leder tillbaka till källan. [30] I vilken utsträckning denna betoning genomsyrade även de mest världsliga ämnen är ibland otrolig. En samling berättelser om kärlek med titeln ”Masāri’ al-’Ushshāq”, där författaren Abū Muhammad al-Sarrāj (d. 500 AH) noggrant anför långa överföringskedjor, är ett talande exempel. [31]

Man har framfört ett argument för att isnād användes redan före islams ankomst, i ett försök att motbevisa uppfattningen att det är en uteslutande islamisk landvinning. I detta syfte anförs exempel från förislamisk poesi, [32] judiska skrifter [33] och hinduisk litteratur. [34] Dessa exempel är dock inte hållbara; det råder en skarp kontrast mellan de isnāds som används i dessa exempel och det sätt på vilket muslimer använde isnāds. Det femte århundradets andalusiske polyhistor Ibn Hazm (d. 458 AH) förklarar vad som avses med isnāds exklusivitet bland muslimer. [35] Av sex former av överföring, skriver han, är tre uteslutande muslimska. Den tredje formen förtjänar särskild uppmärksamhet: ”Överföring från Profeten genom pålitliga berättare, där var och en uppger namn och härstamning på sin informatör, och var och en är av känd ställning, person, tid och plats.” [36]

Enklare uttryckt: muslimer var kanske inte de första att använda isnād i sig – för argumentets skull – men de var definitivt de första att ge det värde genom att tillhandahålla obrutna kedjor och dokumentera detaljerade redogörelser om berättarna, vilket är känt som al-Jarh wa al-Ta’dīl (kritik och godkännande). Vad tjänar trots allt en lista över berättare till när man inte vet något om dem utöver deras namn? Den muslimska civilisationen är verkligen oöverträffad i sin dokumentation av biografisk information om hadīth-överförare. Aloys Sprenger (d. 1893 CE), den berömde västerländske akademikern och islamkritikern, kunde inte låta bli att erkänna denna oöverträffade bedrift. Han skriver:

Muhammedanernas litteraturs ära är dess litterära biografi. Det finns ingen nation, och har aldrig funnits någon, som likt dem under tolv århundraden har dokumenterat livet för varje bildad man. Om muslimernas biografiska uppteckningar samlades skulle vi sannolikt ha

redogörelser för livet hos en halv miljon framstående personer, och det skulle visa sig att det inte finns ett decennium av deras historia, och ingen betydelsefull plats, som inte har sina representanter. [37]

Innan vi avslutar är det värdefullt att ta upp två frågor. För det första: i takt med att hadīth-vetenskapen utvecklades identifierades en hadīth med sin isnād och inte med sin text (matn). [38] Isnāds tillväxt var en naturlig följd av överföringen: om en följeslagare förmedlade en hadith till fem elever som i sin tur gjorde detsamma, och så vidare, skulle antalet vägar ha ökat exponentiellt. Genom överföringsprocessen multiplicerades alltså antalet isnāds utan att antalet texter ökade. [39] När ’Abd al-Rahmān ibn Mahdī därför sade: ”Jag känner till tretton hadīths via al-Mughīrah ibn Shu’bah från Profeten angående att stryka över strumporna”, [40] syftade han på en enda text som överförts genom tretton olika kanaler. [41] Genom att ha denna tekniska detalj i åtanke kan vi förstå vad de lärde menade när de beskrev det svindlande antal hadīths de kände till, såsom al-Bukhārīs memorering av etthundratusen autentiska hadither [42] eller Ahmad ibn Hanbals sammanställning av sin Musnad ur en samling om sjuhundratusen hadīths. [43] Vidare ingår i dessa stora tal, utöver Profetens hadither, även uttalanden från följeslagare och efterföljare. [44]

För det andra: att enbart anföra en överföringskedja för en berättelse, vare sig det är en hadith eller något annat, innebär inte nödvändigtvis att den är autentisk. Detta gäller i än högre grad böcker som Ibn Jarīr al-Tabarīs Tārīkh al-Umam wa al-Mulūk – en primärkälla för senare historiker – där författaren samlar alla tillgängliga berättelser så som de överförts till honom och sedan överlämnar ansvaret att analysera överföringskedjorna till läsaren. [45] Men samtidigt bör det komma ihåg att isnād-systemet, som Anwar Shāh al-Kashmīrī (d. 1933 CE) ofta påminde sina elever om, formellt infördes för att förhindra att icke-islamiskt material kom med, inte för att avlägsna etablerade islamiska läror. [46]

Fotnoter:

[1] Se: 1001 Inventions: Muslim Heritage in Our World, ss. 12, 64, 198.
[2] Al-Baghdādī, Sharaf Ashāb al-Hadīth, s. 40. Om identiteten på Abū Bakr al-Thaqafī, se: Abū Ghuddah, al-Isnād min al-Dīn, s. 23. Al-Thaqafī återger tanken om exklusivitet från en tidigare oidentifierad källa. Muhammad ibn Hātim ibn al-Mufażżaffar och Abū Tālib al-Makkī (d. 386 AH) har gjort liknande uttalanden [al-Baghdādī, Sharaf Ashāb al-Hadīth, s. 40; al-Makkī,

Qūt al-Qulūb, vol. 1, s. 385]. Jag har ännu inte lyckats fastställa Muhammad ibn Hātims exakta dödsår. Hittills är följande tillgängliga uppgifter: (1) han återger enligt uppgift från Yahyā ibn Ma'īn (d. 233 AH) [al-Bayhaqī, Shu'ab al-Īmān, vol. 4, s. 362]; (2) Abū al-'Abbās al-Daghūlī (d. 325 AH) [Al-Baghdādī, Sharaf Ashāb al-Hadīth, s. 40] och Halīm ibn Dāwūd al-Kashshī (d. 357 AH) [Ibn Mākūlā, al-Ikmāl, vol. 2, s. 492] återger från honom.
[3] Ibn Hibbān, al-Majrūhīn, vol. 1, s. 30; al-Hākim, al-Mustadrak 'alā al-Sahīhayn, vol. 1, s. 41; al-Kattānī, Fahras al-Fahāris, vol. 1, s. 80.
[4] Ibn Jamā'ah, al-Manhal al-Rawī, s. 30. Det finns tre möjliga språkliga ursprung för termen sanad: upphöjelse/höjd, bas/auktoritet samt hårdhet/styrka. Se: al-Jawnfūrī, Nawādir al-Hadīth, s. 37.
[5] Al-Thanawī, Kashshāf Istilāhāt al-Funūn wa al-'Ulūm, s. 984; Abū Ghuddah, al-Isnād min al-Dīn, s. 14.
[6] Ibn al-'Ajamī, Hāshiyah 'alā Tadrīb al-Rāwī, vol. 3, s. 89. För mer om båda termerna, se: al-Suyūtī, Tadrīb al-Rāwī [med utgivarens fotnoter], vol. 2, ss. 31–33; al-Qārī, Sharh Sharh al-Nukhbah, ss. 159–160; al-Jawnfūrī, Nawādir al-Hadīth, ss. 37–38; Tāriq ibn 'Awad Allāh, Sharh Lughat al-Muhaddith, ss. 62–63. Hur det än förhåller sig med den saken är detta, som Shams al-Dīn al-Sakhāwī (d. 902 AH) förklarar, en flexibel fråga. Se: al-Sakhāwī, Fath al-Mughīth, vol. 1, s. 23.
[7] Al-Bukhārī, al-Jāmi' al-Musnad al-Sahīh, vol. 1, s. 33.
[8] Abū Ghuddah, al-Isnād min al-Dīn, s. 14.
[9] Al-Tirmidhī, al-Sunan, vol. 5, s. 414; jfr al-Mizzī, Tuhfat al-Ashrāf, nr 6577.
[10] Ahmad, al-Musnad, vol. 3, s. 262; jfr Ibn Hajar, Ithāf al-Maharah, vol. 4, s. 75 / Itrāf al-Musnid al-Mu'talī, vol. 2, s. 208.
[11] I Tadrīb al-Rāwī ägnade Jalāl al-Dīn al-Suyūtī kapitel 92 åt hadither från de följeslagare som gick bort under Profetens livstid. Se: al-Suyūtī, Tadrīb al-Rāwī, vol. 5, ss. 635–636. Han sägs även ha författat en bok i ämnet. Se: Hājī Khalīfah, Kashf al-Zunūn, vol. 2, s. 1683.
[12] Fallātah, al-Wad' fī al-Hadīth, vol. 2, ss. 15–19.
[13] Se till exempel al-Bukhārī, al-Jāmi' al-Musnad al-Sahīh, vol. 1, s. 29; al-A'żamī, On Schacht's Origins of Muhammadan Jurisprudence, s. 155.
[14] Fallātah, al-Wad' fī al-Hadīth, vol. 2, s. 19.
[15] Al-Barā' ibn 'Āzib sade: "Vi hörde inte allt som vi återger från honom direkt från Profeten. Vi hörde från honom, och våra kamrater berättade också för oss [från honom]. Men vi ljög inte." Se: Ahmad, al-'Ilal wa Ma'rifat al-Rijāl, vol. 2, s. 410. Anas ibn Mālik sade: "Vid Allāh, vi ljög inte. Vi visste inte vad lögn var." Se: al-Fasawī, al-Ma'rifah wa al-Tārīkh, vol. 2, ss. 633–634. För en studie av de påstådda rapporterna om fabricering under Profetens livstid, se: Abū Ghuddah, Lamahāt, ss. 56–65.

[16] Om rapporten att ’Alī ibn Abī Tālib tog en ed av en berättare innan han accepterade hans hadither, se: al-Bukhārī, al-Tārīkh al-Kabīr, vol. 2, s. 54.
[17] Al-Dhahabī, Tadhkirat al-Huffāż, vol. 1, s. 9.
[18] Al-Tirmidhī, al-Sunan, vol. 3, s. 491.
[19] Mālik, al-Muwatta’, vol. 5, s. 1403. För ett viktigt förtydligande om dessa och andra liknande rapporter, se: al-Suyūtī, Tadrīb al-Rāwī, vol. 2, s. 188; al-Sibā’ī, al-Sunnah wa Makānatuhā fī al-Tashrī’ al-Islāmī, ss. 85–89.
[20] Abū Ghuddah, Lamahāt, s. 73.
[21] Se: Mullā Khātir, Bid’at Da’wā al-I’timād ’alā al-Kitāb Dūn al-Sunnah, s. 18.
[22] Mustafā al-Sibā’ī räknar upp sju faktorer som föranledde fabricering av hadither. Se: al-Sibā’ī, al-Sunnah wa Makānatuhā fī al-Tashrī’ al-Islāmī, ss. 96–105.
[23] Det råder betydande debatt om tolkningen av ”Fitnah” i Ibn Sīrīns ord. Vissa lärde anser att det avser mordet på ’Uthmān ibn ’Affān. Se: Abū Ghuddah, Lamahāt, s. 73. Utifrån ett uttalande av Ibrāhīm al-Nakha’ī att människor först började be om isnād under al-Mukhtār ibn Abī ’Ubayd al-Thaqafīs era (d. 67 AH) hävdar vissa ett senare datum. Se: Ahmad, al-’Ilal wa Ma’rifat al-Rijāl, vol. 3, s. 380. Med vissa variationer i det exakta datumet är många samtida lärde överens om att fabriceringen började omkring år 40 AH. Mujīr al-Khatīb förklarar att gnistor av fabricering började under efterföljarnas tid, när den första vågen av prövningar och nyheter (bid’ah) trädde fram; det är därför att föredra att lämna datumet obestämt för att rymma de olika åsikterna. Se: al-Hasanī, Ma’rifat Madār al-Isnād, vol. 1, s. 385. För en studie av orientalisternas åsikter om tidpunkten för isnāds ursprung, se: al-A’żamī, Studies In Early Hadīth Literature, ss. 216–217 / On Schacht’s Origins of Muhammadan Jurisprudence, ss. 166–168; Siddiqi, Hadīth Literature: Its Origins Development and Special Features, ss. 79–80.
[24] Muslim, Introduction to his Sahīh, s. 11.
[25] Al-A’żamī, Studies In Early Hadīth Literature, s. 217.
[26] Ibid., s. 213.
[27] Se: Abū Ghuddah, Lamahāt, s. 145. Trots svagheten i en hadiths överföringskedja autentiserade de lärde ibland dess innehåll på grund av externa faktorer, såsom ärvd praxis. För mer om detta, se: al-Kawtharī, al-Maqālāt, ss. 75–78; Abū Ghuddah, al-Ajwibah al-Fādilah, s. 228 f.; Brown, Did the Prophet Say It or Not? The Literal, Historical, and Effective Truth of Hadīths in Early Sunnism, s. 277; se även Haydar Hasans avhandling i: al-Nu’mānī, al-Imām Ibn Mājah wa Kitābuhū al-Sunan, ss. 86–90. Detta för tankarna till Anwar Shāh al-Kashmīrīs ovärderliga iakttagelse: ”Den [Ibn Hajar al-’Asqalānīs bedömning] vilar enbart på regler, medan al-Tirmidhīs

bedömning bygger på förnuft och sund intuition, och detta är sannerligen kunskap. Och [stela] regler är den blindes käpp.” Se: al-Kashmīrī, Fayd al-Bārī, vol. 6, s. 216 / vol. 4, s. 130. Men i samma andetag bör ett annat råd inte undgå vår uppmärksamhet: ”Var inte som den till vilken det sägs: du mindes en sak, men du glömde många saker.” Se: Ibid. [al-Mīrathī, al-Badr al-Sārī], vol. 4, s. 130.
[28] Muslim, Introduction to his Sahīh, s. 11.
[29] Al-Baghdādī, Sharaf Ashāb al-Hadīth, s. 42.
[30] Abū Ghuddah, Lamahāt, ss. 143–145.
[31] Se: al-Sarrāj, Masāri’ al-’Ushshāq; Siddique, Hadīth Literature, s. 84. Lärde som al-Jāhiz (235 AH), Abū al-Faraj al-Asfahānī (d. 356 AH) och Ibn al-Jawzī (d. 597 AH) anför till och med isnāds för lättsamma anekdoter. Se: al-A’żamī, On Schacht’s Origins of Muhammadan Jurisprudence, s. 154.
[32] Al-Asad, Masādir al-Shi’r al-Jāhilī, ss. 255 f.; al-A’żamī, Studies In Early Hadīth Literature, s. 212. Schoeler förnekar möjligheten att isnāds användes av förislamiska poeter. Se: Cook, The Opponents of the Writing of Tradition in Early Islam, ss. 511–512.
[33] Horovits, Alter Und Ursprung des Isnad, Der Islam, VIII, ss. 39–47; Cook, The Opponents of the Writing of Tradition in Early Islam, ss. 510–512. Horovits lade inte fram något bevis för att dessa kedjor inte var senare fabrikationer. Han skriver dock: ”I den talmudiska litteraturen finns ingen idé om en kronologisk metod, och det äldsta bevarade verk som försöker sig på en sådan ordning skrevs efter 885 e.Kr. – mer än ett århundrade senare än det tidigaste islamiska verket om isnād-kritik. Av detta faktum, och av det faktum att de viktiga judiska verken hade skrivits inom islamiska områden, kan man sluta sig till att det historiska intresset berodde på islamisk påverkan [betoning är min].” Se: Horovits, Alter, s. 47; Siddiqi, Hadīth Literature, ss. 81, 150.
[34] Se: Siddiqi, Hadīth Literature, ss. 78–79, 81.
[35] Ibn Hazm, al-Fisal, vol. 2, ss. 67–70.
[36] Ibid.
[37] Sprenger, A Biographical Dictionary of Persons Who Knew Mohammad, vol. 1, s. 1. Det finns en viss överdrift i dessa siffror, men det råder ingen tvekan om att den muslimska civilisationen är oöverträffad i denna landvinning. Se: Abū Ghuddah, Lamahāt, s. 163.
[38] Abbott, Studies in Arabic Literary Papyri II, s. 66; Brown, Hadīth, s. 219.
[39] Det är svårt att fastställa det exakta antalet enskilda hadither. Ändå sammanställde Sālih Ahmad al-Shāmī hadithen från 14 stora hadīth-samlingar: de sex kanoniska böckerna, Muwatta’ Mālik, Musnad Ahmad, al-Dārimīs och al-Bayhaqīs Sunans, Ibn Khuzaymahs och Ibn Hibbāns Sahīhs, al-Hākims al-Mustadrak samt al-Diyā’ al-Maqdisīs al-Mukhtārah.

Sammanlagt samlade han 114 194 hadīths, och efter att upprepningar tagits bort återstod 28 430 hadīths. Det bör noteras att han inte betraktade två olika följeslagares återgivning av en identisk hadith som en upprepning. Se: al-Shāmī, Ma’ālim al-Sunnah al-Nabawiyyah, s. 9.
[40] Al-Rāzī, al-Jarh wa al-Ta’dīl, vol. 1, s. 261.
[41] Al-A’żamī, Studies In Early Hadīth Literature, s. 302.
[42] Al-Baghdādī, Tārīkh Baghdād, vol. 2, s. 340.
[43] Abū Musā, Khasā’is al-Musnad, s. 21.
[44] Shākir, Footnotes on Khasā’is al-Musnad, s. 21; Abū Ghuddah, Footnotes on Mabādī’ ’Ilm al-Hadīth wa Usūluh, s. 55; al-A’żamī, Studies In Early Hadīth Literature, s. 303.
[45] Se: al-Tabarī, Tārīkh al-Umam wa al-Mulūk, vol. 1, ss. 7–8; al-Kawtharī, al-Maqālāt, s. 404. Ibn Hajar skriver: ”De flesta hadīth-lärda i det förflutna – från 200 AH och framåt – ansåg att det att anföra en hadith med dess överföringskedja befriade dem från ansvaret [att analysera den].” Se: Ibn Hajar, Lisān al-Mīzān, vol. 4, s. 125; jfr ’Awwāmah, Footnotes on Tadrīb al-Rāwī, vol. 3, ss. 519–520. Zayn al-Dīn al-’Irāqī förklarar att även om det är förkastligt att anföra en hadith tillsammans med dess problematiska kedja utan att redogöra för dess brister, är det värre att göra det utan att alls anföra dess kedja. Se: al-’Irāqī, Sharh al-Tabsirah wa al-Tadhkirah, vol. 1, s. 313; Brown, Did the Prophet Say It or Not? The Literal, Historical, and Effective Truth of Hadīths in Early Sunnism, ss. 281–282.
[46] Abū Ghuddah, al-Ajwibah al-Fādilah, s. 238.